

УДК 378.011.3-051:62/69]:745/749

Кардаш Н. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ КУРСУ “ЕТНОДИЗАЙН”

Суспільство завжди потребує висококваліфікованих і знаючих спеціалістів. Проте важливим є не лише багаж знань, здобутих на момент закінчення вузу, але й те – наскільки людина підготовлена в подальшому сама здобувати ці знання і розвиватися в обраній професії.

Проблема організації самостійної роботи майбутніх педагогів була і залишається актуальною. Самостійна робота є вагомим складовою навчального-виховного процесу у вищій школі. У статті проаналізовано різні підходи щодо трактувань поняття “самостійна робота”, подається власне трактування цього терміну. Розкрито особливості підготовки майбутніх учителів технологій та умови щодо організації їх самостійної роботи під час вивчення курсу “Етнодизайн”. Організація самостійної роботи повинна бути чітко спланованою, постійно контролюватися, поєднувати різні засоби та форми, використовувати всі можливості технічного та інформаційного середовища. Правильна організація самостійної роботи сприяє виробленню умінь самоорганізації, раціональному використанню та плануванню часу, чітко визначати пріоритети тощо.

Ключові слова: самостійна робота, умови та засоби організації самостійної роботи, етнодизайн, зміст підготовки майбутніх учителів технологій.

Підготовці вчительських кадрів людство завжди приділяло особливу увагу. Кожна принципово важлива зміна, що відбувається в суспільстві, нації, економіці та на виробництві має знаходити своє належне відображення у системі освіти, а отже і в змісті підготовки педагога. Адже вчителя не можна готувати відокремлено, не враховуючи попит і вимоги часу. Роль вчителя визначається як організатора всіх видів діяльності учня, компетентного консультанта та помічника.

Організація самостійної роботи студентів є однією з давніх проблем педагогічної теорії та практики. Її вивченням займалися дослідники різних галузей: соціологи, педагоги, психологи, фізіологи. Погляди на роль та місце самостійної роботи змінювалися з часом. Її значущість у навчанні знайшла своє відображення як у класичній спадщині (А. Дістерверг, Я. Коменський, Й. Песталоцці, В. Сухомлинський, К. Ушинський) так і у вітчизняній науковій думці (В. Буряк, В. Козаков, П. Підкасистий та ін.) [2; 5]. Але сьогодні значно змінилося суспільне ставлення, концептуальні основи, реальні умови та самі суб'єкти навчального процесу.

Дидактичне значення самостійної роботи студентів полягає у тому, що будь-які знання не можуть передаватись від однієї людини до іншої у вигляді готового результату. Кожна людина набуває знань у процесі активної пізнавальної та мислительної діяльності, докладаючи до цього

значних вольових зусиль, наполегливості, старанності [4]. У філософському розумінні людина – це неповторна, унікальна цілісність, джерело власної активності і творчості, яка може і повинна сама визначати цілі і цінності свого життя, детермінувати власний розвиток. Поки вона сама не з'ясує суті тієї чи іншої інформації, не зрозуміє її ролі та значення у застосуванні на практиці, результативність навчання буде малоефективною.

Однією з провідних проблем вищої школи є проблема пошуку ефективних форм і методів організації начально-виховного процесу, їх раціонального використання в процесі професійної підготовки майбутніх спеціалістів. Ця проблема стосується не тільки вітчизняної системи освіти, але науковці всього світу шукають шляхи її вирішення.

Мета статті – розкрити умови організації самостійної роботи майбутніх учителів технологій під час вивчення курсу “Етнодизайн” та визначити ефективні методи її організації з урахуванням сучасних вимог до якості знань та професійної компетентності як цілісної системи освітнього процесу у формуванні висококваліфікованих спеціалістів.

У сучасній педагогіці вищої школи в основі організації самостійної роботи студентів закладені ідеї розвиваючого навчання, які поєднують діяльність та стосунки майбутніх педагогів із соціальним оточенням, їх особистісним зростанням, а саме: навчальна діяльність студентів, як суб'єкта навчання, удосконалюється від діяльності під безпосереднім керівництвом викладача до самоуправління, до самовиховання та саморозвитку. Важливий вплив на це мають соціальні стосунки студентів з викладачем, з академічною групою та з іншими студентами.

Сьогодні можна стверджувати, що наступив якісно новий етап розвитку проблеми самостійної роботи студентів. Якщо раніше самостійна робота розглядалась як важлива складова навчального процесу, яка все ж таки поступалась за вагомістю аудиторним заняттям, то за умов реформування освіти самостійна робота визначається головним складником вищої освіти. Це підтверджено і у Положенні “Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах”, де зазначено, що самостійна робота студента є основним засобом засвоєння навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять [6]. Самостійна робота посідає особливе місце серед інших вузівських методів навчання, завершує їх функції, синтезує та інтегрує в інтересах підготовки фахівця.

Самостійна робота, виникнувши як елемент організаційної системи процесу навчання, як додатковий резерв часу для виконання навчальних завдань, отримує додаткові смислові навантаження завдяки її особливому статусові в системі навчання (відносно незалежної від формальних, субординаційних детермінант навчання). На відміну від аудиторної роботи, де студенти знаходяться під безпосереднім контролем викладачів і змушені

наслідувати запропоновану логіку поведінки, самостійна робота студентів більшою мірою базується на внутрішніх чинниках. Це обумовлено тим, що активність студентів при виконанні одних і тих же завдань (і часто з майже однаковим зовнішнім результатом) може бути значно варіативнішою. Адже деякі студенти обмежені суто формальною проробкою завдань, інші користуються допомогою однокурсників, дехто просто використовує результати чужої праці тощо.

З одного боку, самостійна робота розглядається як педагогічний засіб організації та управління самостійною діяльністю студента в навчальному процесі, з іншого боку, – це особлива форма навчально-наукової діяльності.

У психолого-педагогічній та методичній літературі є багато тлумачень терміну “самостійна робота”, зокрема його трактують як:

- специфічний вид діяльності студентів, яка виконується після аудиторного навчання;
- форму організації діяльності студентів, що відбувається безпосередньо без зовнішнього впливу;
- особливий структурний елемент навчального процесу;
- ознаку активності і результату роботи студентів;
- якісний показник діяльності студентів, який свідчить про їх відповідальне ставлення до навчання;
- індикатор усвідомлення студентами особистісної необхідності навчання (певних предметів);
- засіб особистісного і професійного зростання студентів.

Така різноманітність у трактуванні зумовлена тим, що кожний дослідник при визначенні самостійної роботи головний акцент робить на певній характеристиці чи ознаці.

Під самостійною роботою ми розуміємо навчальну діяльність (теоретичного та практичного характеру), яку виконує майбутній вчитель технологій, використовуючи інтегровані знання з педагогіки, психології і фахових дисциплін, отримані під час аудиторного навчання. Проте залежно від етапу навчання і місця, де виконується отримане завдання, діяльність може здійснюватись як за певною участю викладача, так і без його участі.

Зміст самостійної роботи студентів над конкретною дисципліною визначається навчальною програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. Проте врахування особливостей кожної вузівської спеціальності при організації самостійної роботи, як зазначає Ю. Б. Єлісовенко: “...має принципове значення для розвитку вузівської педагогіки і підвищення якості підготовки спеціалістів у вищій школі”. Автор доводить, що вирішення цієї проблеми матиме позитивний вплив на розвиток спеціальних галузевих знань, дозволить привести процес оволодіння ними у відповідності з іншими науковими

знаннями, розкрити перспективи їх розвитку [3].

Адже між організацією самостійної роботи студентів і ефективністю професійної підготовки існують як прямі так зворотні зв'язки. Науковці В. М. Володько та М. М. Солдатенко довели, що рівень організації самостійної роботи має суттєвий вплив на формування у студентів інтересу до навчальної дисципліни, на ступінь пізнавальної активності, в цілому на процес оволодіння як відповідним інформаційним змістом, так і професійними знаннями, вміннями і навичками [1].

З іншого боку, саме внаслідок певної незалежності від зовнішніх впливів самостійна робота дозволяє студенту більшою мірою реалізувати себе як суб'єкта саморозвитку, навчання і професійного становлення. Будучи такою, що є найбільш залежною від мотиваційної системи, механізмів пізнавальної діяльності самостійна робота (в її якісних та кількісних проявах) може слугувати індикатором особистісної значущості для студентів, процесу навчання та в цілому системи професійної підготовки певною ознакою особистості та професійної зрілості, показником стійкості та усвідомленості їх професійного вибору.

Проведений аналіз науково-педагогічної та методичної літератури засвідчив, що самостійну роботу студентів класифікують за різними критеріями (за рівнем участі викладача та студента, за способом контролю, за місцем проведення, за рівнем обов'язковості і т.д.). З новими вимогами суспільства до фахівців встановлюються і нові критерії для самостійної роботи. Так дуже актуальним та цікавим для нас є класифікація самостійної роботи за рівнем прояву творчості.

Науковцями визначено чотири рівні прояву творчості – це репродуктивний (виконання завдань, які вимагають осмислення і простого відтворення раніше отриманих знань), реконструктивний (слухання і доповнення лекцій викладача, складання тез тощо), евристичний (вирішення проблемних завдань, отримання нової інформації чи нових форм), дослідницький (проведення наукових досліджень, експериментування та ін.) [7]. Саме цей критерій, прояв творчості, щодо самостійної роботи студентів є для одним із важливих при вивченні дисциплін декоративно-прикладного напрямку і “Етнодизайну” зокрема.

Вивчення курсу “Етнодизайн” передбачає лекційні, лабораторні заняття та самостійну роботу. У змісті підготовки майбутніх учителів технологій він є досить новим, проте дуже цікавим з точки зору інтеграції дисциплін та впливу на всесторонній розвиток особистості. Навчальний курс “Етнодизайн” є логічним продовження вивчення таких дисциплін декоративно-прикладного напрямку, як “Художні народні промисли”, “Практикум з декоративно-прикладного мистецтва”, “Історія і морфологія народної творчості”, “Художній практикум”, “Композиція” тощо.

Змістом програми курсу передбачено вивчення та аналіз комплексів українського традиційного одягу та предметів побуту різних етнографічних регіонів України. Це має глибокий виховний вплив, оскільки ознайомлюючи майбутніх учителів технологій з творчим потенціалом нашого народу, допомагає відновлювати історично-духовну пам'ять, зосереджує увагу на глибинах естетичної та педагогічної свідомості українського етносу. Отримані під час вивчення знання сприятимуть формуванню в майбутніх педагогів спеціальних фахових компетентностей.

Самостійна робота під час вивчення курсу "Етнодизайн" є невід'ємною складовою її структури і вона кардинально відрізняється від самостійної роботи під час вивчення будь-якого теоретичного курсу. Її значна частина полягає у виконанні студентами запропонованих завдань лабораторних робіт в аудиторії та продовженні розпочатої роботи вдома, матеріалу для самостійної роботи, а також самостійна робота на лекціях.

Під час проведення лекційних занять студенти не лише конспектують новий матеріал, вони самостійно роблять замальовки схем чи деталей одягу, які подаються. Оскільки для більш яскравого унаочнення нового матеріалу використовуються презентації, старовинні зразки одягу чи зразки з фрагментами орнаментів, кольорові ілюстрації чи фото, студенти не можуть все охопити одразу. Тому на початкових заняттях ми акцентуємо увагу на тому, що необхідно записати, залучаємо майбутніх педагогів до аналізу зображень, загального обговорення представленого. В подальшому навчанні майбутні учителі технологій самі визначають основне у представленому матеріалі і роблять конспект самостійно.

Логічним продовженням і частковим закріпленням нових знань, отриманих на лекційних заняттях є лабораторні роботи. Завданням лабораторної роботи є розробка власних ескізів моделей одягу за вказаною темою. Майбутнім учителям технологій пропонується виступити у ролі модельєрів, які займаються розробкою одягу (їм чітко вказується регіон, тип одягу, призначення або орнаментика). Незважаючи на те, що робота здійснюється в аудиторії, проте кожен виконує її індивідуально. На даному етапі викладач виконує роль консультанта, який не прямо керує роботою студентів, а лише опосередковано може впливати на них, використовуючи навідні запитаннями чи уточнення "допомагає" студентові визначитись. Влучно зазначає А. М. Сохор: "майстерність педагога – саме в тому, щоб встановити оптимальну міру допомоги і надати своєчасно індивідуальну консультацію [5].

Оцінку виконаній роботі (розробленій моделі) можна виставити вислухавши презентацію (представлення) та коментарі, які супроводжують захист лабораторної роботи.

Для підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу ми

пропонуємо студентам різноманітні методи самостійної роботи, зокрема з книгою: складання плану прочитаного, складання тез, конспектування, анотація, цитування, рецензування, реферування, нотування (виписування незрозумілих слів з подальшим тлумаченням). Це особливо актуально при вивченні “Етнодизайну”, оскільки на кожному занятті зустрічається дуже багато маловідомих і специфічних слів. Але на сучасному етапі книгу частково замінили інші джерела інформації, такі як інформаційно-комунікативні технології (ІКТ), а студенти є постійними відвідувачами соціальних мереж, Інтернет-простору та віртуального комп’ютерного світу.

В даний час інформаційні технології мають провідну роль в організації самостійної роботи студентів, оскільки вони відкривають студентам доступ до самоосвіти, нетрадиційного накопичення знань через джерела ІКТ, розширюють можливості для творчості, неординарного підходу у вирішенні виробничих ситуацій. Це не просто засоби навчання, а якісно нові технології в підготовці конкурентоспроможних фахівців, в переході від початкового до вищого рівнів самостійності.

Поняття “інформаційні технології” порівняно нове – це система сукупності методів засвоєння знань і способів діяльності на основі взаємодії викладача, студента та засобів ІКТ, спрямованих на досягнення результату навчального процесу, що сприяє розширенню дидактичних можливостей в організації самостійної роботи студентів.

Проте використання ІКТ при вивченні курсу “Етнодизайн” має як позитивну, так і негативну сторону. Позитивним є те, що студенти мають змогу отримати більше інформації щодо візерунків, великої кількості зразків стародавнього одягу різних регіонів, предметів побуту тощо, негативне – можливе точне копіювання представлених в Інтернеті моделей і небажання працювати самостійно. Однак в таких випадках ми все одно змушуємо майбутніх учителів технологій самостійно працювати: продумувати презентацію розробленої моделі (обґрунтувати вибір тканини, кольору, обраної орнаментики та композиційне вирішення і т.д.), аналізувати використаний матеріал із Інтернету відносно його правильності і правдивості. Адже інформація, яка представлена в електронних інформаційних ресурсах не завжди коректна і цілком достовірна. “Сліпе копіювання” може привести до негативних відгуків про виконану роботу і повторного виконання завдання.

За браком часу студенти не завжди можуть завершити розпочату на занятті роботу, тоді вони продовжують її вдома. В такому випадку самостійна робота з виду самостійної роботи під керівництвом викладача переходить у самостійну роботу без участі викладача.

Організація самостійної роботи студентів знаходиться в прямій залежності від підготовленості до неї викладача, який повинен її

організувати: планувати, виділяти питання, що виносяться на самостійне опрацювання, підбирати систему завдань; встановлювати зв'язок з аудиторними та позааудиторними завданнями, прогнозувати характер труднощів; співвідносити самостійну роботу з наступною діяльністю, підтримувати контакт із студентами.

У процесі навчання викладачу необхідно створити тим, хто навчається, такі умови для активного і свідомого ставлення до процесу навчання, щоб пробудити в них бажання до самостійного і постійного підвищення рівня своєї освіти і кваліфікації. В процесі професійного навчання важливо не лише озброїти слухачів професійними знаннями, навичками та вміннями, а й методами, прийомами їх набуття і застосування.

Окрім самостійного засвоєння знань студенти мають опанувати методи аналізу, синтезу, узагальнення інформації.

Висновок. Уміння людини продуктивно та ефективно організувати і здійснювати будь-яку роботу формуються на певних знаннях та навичках. Вони являють собою готовність особистості успішно виконувати певну діяльність.

Організація самостійної роботи повинна бути чітко спланованою, постійно контролюватися, поєднувати різні засоби та форми, використовувати всі можливості технічного та інформаційного середовища. Правильна організація самостійної роботи сприяє виробленню умінь самоорганізації, раціональному використанню та плануванню часу, чітко визначати пріоритети тощо.

Використана література:

1. *Володько В. М., Солдатенко М. М. і ін.* Самостійна пізнавальна діяльність студентів: Методичні рекомендації / В. М. Володько, М. М. Солдатенко. – К. : ІСДО, 1993. – 52 с.
2. *Дистерверг А.* Избранные педагогические сочинения / А. Дистерверг. – М. : Учпедгиз., 1956. – 356 с.
3. *Слісовенко Ю. Б.* Самостійна практична робота за фахом як засіб забезпечення професійної готовності студентів вузів культури (на прикладі режисерської спеціалізації) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. / Слісовенко Юрій Борисович. – К., 1997. – 198 с.
4. *Лозовецька В. Т.* Теоретичні і практичні аспекти організації навчання фахівця в нових соціально-економічних умовах / В. Т. Лозовецька // Наука і сучасність : зб. наук. праць. – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2005. – Т. 50. – С. 67-77.
5. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посібник / А. М. Алексюк, А. А. Аюрзанайн, П. І. Підкасистий, В. А. Козаков та ін. – К. : ІСДО, 1993. – 336 с.
6. Положення Міністерства освіти “Про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах” від 02 червня 1993 № 161 // Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. – К. : Либідь, 1994. – Випуск 1. – С. 111-168.
7. Режим доступу : http://osvita.ua/school/lessons_summary/education/36615/

References:

1. *Volod'ko V. M., Soldatenko M. M. i in.* Samostiyna piznaval'na diyal'nist' studentiv : Metodychni rekomendatsiyi. – K. : ISDO, 1993. – 52 s.

2. *Dysterterh A.* Yzbrannyye pedahohycheskye sochynenyuya / A. Dysterterh. – M. : Uchpedhyz., 1956. – 356 s.
3. *Yelisovenko Yu. B.* Samostiyna praktychna robota za fakhom yak zasib zabezpechennya profesiynoyi hotovnosti studentiv vuziv kul'tury (na prykladi rezhysers'koyi spetsializatsiyi) : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.05. / Yu. B. Yelisovenko. – K., 1997. – 198 s.
4. *Lozovets'ka V. T.* Teoretychni i praktychni aspekty orhanizatsiyi navchannya fakhivtsya v novykh sotsial'no-ekonomichnykh umovakh / V. T. Lozovets'ka // Nauka i suchasnist' : Zb. nauk. prats'. – Kyuyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova, 2005. – T. 50. – S. 67-77.
5. Orhanizatsiya samostiynoyi roboty studentiv v umovakh intenyfikatsiyi navchannya: navch.posibnyk / A. M. Aleksyuk, A. A. Ayurzanayn, P. I. Pidkasystyy, V. A. Kozakov ta in. – K. : ISDO, 1993. – 336 s.
6. Polozhennya Ministerstva osvity “Pro orhanizatsiyu navchal'noho protsesu u vyshchykh navchal'nykh zakladakh” vid 02 chervnya 1993 #161 // Zbirnyk zakonodavchykh ta normatyvnykh aktiv pro osvitu. – K. : Lybid', 1994. – Vypusk 1. – S. 111-168.
7. Rezhym dostupu : http://osvita.ua/school/lessons_summary/edutsation/36615/

КАРДАШ Н. В. Организация самостоятельной работы будущих учителей технологий при изучении курса “Этнодизайн”.

Общество всегда нуждается в высококвалифицированных и знающих специалистах. Однако важно не только багаж знаний, полученных на момент окончания вуза, но и то - насколько человек готов в дальнейшем самостоятельно приобретать эти знания и развиваться в избранной профессии.

Проблема организации самостоятельной работы будущих педагогов была и остается актуальной. Самостоятельная работа является важной составляющей учебно-воспитательного процесса в высшей школе. В статье проанализированы различные подходы к трактовке понятия “самостоятельная работа”, автором предложено собственное понимание этого термина.

Раскрыты особенности подготовки будущих учителей технологий и условия для организации их самостоятельной работы при изучении курса “Этнодизайн”. Организация самостоятельной работы должна быть четко спланированной, постоянно контролироваться, сочетать различные средства и формы, использовать все возможности технической и информационной среды. Правильная организация самостоятельной работы способствует выработке умений самоорганизации, рациональному использованию и планированию времени, четко определять приоритеты и т.д.

Ключевые слова: самостоятельная работа, условия и средства организации самостоятельной работы, этнодизайн, содержание подготовки будущих учителей технологий.

KARDASH N. Future Technology Teachers' Self-Study Arrangement during Study of Ethnic Design.

The society always has need of well-trained and skilled specialists. However, the important issue is not only in receiving of knowledge during study at higher educational institution but also in man's capacity for self-education and upgrading his professional skills. The problem of future technology teachers' self-study arrangement was and still is of current interest. The self-study is an important part of educational process in higher educational institutions. In the article the author analyzed different interpretations of self-study and presented her own definition of the notion. The peculiarities of future technology teachers training and the conditions of their self-study arrangement during study of Ethnic Design are examined. The self-study must be well-planned and regularly controlled; it must combine different means and forms and use all the resources of technical and informational space. Correct self-study arrangement provides forming of self-organization skills, efficient time management, clear priority-settings etc.

Keywords: self-study, conditions and means of self-study arrangement, Ethnic Design, content of future technology teachers training.